

ručak u planinarskom domu

branko andrić

Prepun kamion brundao je putem ostavljajući kilometar po kilometar uzbrdice. Sobe strane puta drveće je stajalo kao neki špalir. Na sedištu do mene sedela, je žena koju sam pokupio išput na nekoj pumpnoj stanici. Slavonski Brod. Spavao sam negde pored puta ispružen na sedištu i pokriven čebetom. Navlakio sam tako. Već godinama tako živim i svejedno mi je. Legnem, pokrijem se čebetom i spavam. Vozila brije i prolaze, a ja spavam. Dobro spavam, zrog umora i zrog navlike. Dobro sam se maspaiao, a onda prva istanica: pumpa Slavonski Brod – tankštete. Rekao sam da inapuni do grla, a onda sam ugledao nju. Naravno da sam je primio. Uspentrala se i sela na sedište. Čebe je uredno savila i stavila ga ustranu. Kompressor je uredno pumpao vazduh čiji je suvišak, šišteći glasno, napuštao ciliindar.

— Ovo nas drveće pozdravlja — rekao sam.

— Ne verujem — rekla je.

— Onako simbolički — rekao sam.

— Simbolički?

— Ako ti ne želiš da nas ono pozdravlja, onda nas ono ne mora pozdravljati.

— Ne znam šta misli drveće — rekla je.

— Da li ti uopšte misliš da drveće misli?

— Svakako da misli. Ono ima neki vid egzistencije materije. Dešava se neki promet materije, biohemijiski procesi. Neki oblik mišljenja, maskar koliko on prost bio, mora da postoji.

— Ti misliš da je drvo kao neki kompjuter, elektronski mozak. Razmenom materije u njemu obavlja se mišljenje, postoje neki impulsi, neki vidovi elektromagnetskog talasanja. Misliš li tti da je drvo ipak toliko komplikovane strukture kao meka elektronska čelja? Mislim da je drvo suviše prosta, nesavršena materija da bi imalo takva svojstva. Možda ih ipak i ima, ali su impulsi toliko slabii da su potpuno beznačajni, odnosno da su do te mere beznačajni da se mirne duše mogu zanemariti. Bar što se tiče nekih ozbiljnijih naučnih razmatranja. Međutim, ja to misam tako mislio, želeo sam da im pridam čisto neko poetsko metaforično značenje.

— Može — rekla je.

— Dobro, Marta.

Nasmjejala ise.

Nisam ni mislio da se zove Marta.

— Najzad nešto lepo da viđim daniš. Osmeħ je divan, iovo sve ostalo je vrlo uobičajeno, dokumentarno, da ne kažem službeno. Kamion je uračunat u službu, i pogled iz kamiona. Sve što viđim uračunato mi je u službu i sve što se dogodi je to. Čale si i ti na neki način, svojim fizičkim prisustvom, službeno za mene tu, tako bi me mo-

žda kaznili što te nemam u putnom nalogu. Tvoje duhovno ptičištvo deo je one poetske metafore koja mi na neki način obogaćuje duhovnu konstituciju, odnosno, ako je čak i ne obogaćuje, doprinosi ne-kalkvom, kalkvom-takvom, duhovnom životu. Da nije tako, činilo bi mi se da je sve to unutra u mojoj glavi, čitav ovalaj kamion i okolina sasvim tim stotinama hiljadama tonu težine, i činilo bi mi se da mi je i glava toliko teška, i onda bi mi glava pala na sedište i zaspao bih, i mi bišmo se jednostavno utopili u primodu uletevši u ta silična stabla. Kamion bi se survao niz breg ruševi isve pred isobom, dok se ne bi zaustavio u potoku ili kraj nekog prastarog panja.

— Misliš sam da se sudari dešavaju zato što vozači razmišljaju o raznim stvarima.

— Materija privlači materiju, prosta materija. Kad čovek ne bi naznačio, on bi odmah uleteo u drveće. Mišljenje, kao svojstvo visokoorganizovane materije, je kao suprotni pol magneta u odnosu na prostu materiju, postoje snažne athezije sile. Te sile me drže na odsjemanju od drveća.

— Odlično.

Vozili smo se prema Vencu. Tu negde bio je neki planinarski dom u kojem je moglo dobro da se jede.

— Slušaj, Marta — rekao sam joj. — Dok smo tako dobro raspoloženi, mogli bismo da svratimo i pojedemo nešto. Znam da jedno dobro mesto. Kliopa bajna.

— Neman para.

— Nema veze. Otkada radim kao vozač mogu sebi tako nešto da priuštim, da pozovem i vremena ma vreme nekoga na ručak. Šteta je propusliti šniclu na takoj lepoti mesta i svežem vazduhu. Jedino što nisam siguran da će iz prve pogodititi pravi put. Svi su nekako isti. Nekako ćemo se dopetljati valjda.

I prvi i drugi put sam pogrešno skrenuo. Vozio sam po deset kilometara da bih se vratila. Konačno sam se dosegao gde bi to moglo biti i pogodio sam. Namignuo sam joj kada smo ugledali planinarski dom pred sobom.

— Ako je zatvoren, propade nam toliki trud — rekla je.

— Uvek radi. Gazda je dobar momak. Vredan je. Ovde dolaze samo jako gladni gosti i on se trudi da je ljudima uvek na usluzi.

Zaustavio sam kamion i sišli smo. Nismo još ni došli do ulaznih vrata, a domaćin se već pojavio na pragu.

— Vi ste prvi ljudi koje viđim za poslednje dve nedelje. Niko ne dolazi — rekao je.

— Možda ćim je malo teže da promati put, i meni je tek iz trećeg cuga uspeo.

Moraću da idem jednoga dana i stavljam neku tablu, neki putokaz da ljudi znaaju. Samo se bojim da bi mi onda sve nekako bilo svakodnevno i dosadno. Ljudi bi došli i da žderu. Stvar me bi imala ovu dražkujući sada ćim. A ovo je, uostalom, planinarski dom, a ne šofersko prihvatište. Brundali bi neprestano kamioni i putnička vozila. Ovakvo naide ponelak po kojih stari planinar, sedne, pojede nešto, popričamo. Neki ostane više dana. Ništa se značajno ne događa. Šta ćete pojesti?

— Dve bećke, mislim, to je najbolje — rekao sam.

— Može — složila se žena.

— Dobro, dve bećke — rekao je čovek. — Sedite gde vam se svidi. Najbolje možda tamo kraj vnozora.

Ona i ja smo otišli do stola, povukli stolice i seli.

— Sviđa mi se što nisi od onih muškaraca koji se polome da povuku ženi stolici ili pridrže kaput. Malo sam nenaviknut u to, ali vremenom će se već privići.

Marta je svoju šniclu pojela pre mene.

— Evo ti, jedi — rekao sam joj, pružajući komad moje šnice nataknut na viljušku. Vreme se nekako kvarilo.

Marta je zubima dohvatiла komad mesa s viljuške i skinula ga. Žvakala je. Smejala se.

— Zašto se smeješ? Ako bude nevreme moraćemo ovde prenoći.

Marta je htela nešto da kaže, ali nije mogla pošto su joj usta bila puna. Učiništa je neki nerazumljiv pokret ramenima. Pokušao sam i ja da polkrećući ramena protumačim što je ona htela da saopšti.

Šnicla je bila izvrsna. Marta je žvakala a ja sam je gledao. Gledati Martu bila je za mene najveća sreća u životu. Marta je bila lepa i stalno se smešila. Ja sam gledao Martu, a Marta je gledala mene. Žvakala je šniclu i smešila se.

Na stolu se nalazioa sveća. Upaliću sveću, pomislio sam.

— Marta — rekao sam — upaliću sveću.

Marta je nešto pnomrmljala.

Pružio sam ruku. Dohvalio sam kutiju šibica. Izvadio sam jedno zrno. Pripalio sam ga i prineo štitilju. Osetio sam mlitis zapljenog sumpora i vojska.

— Rasyeta je fantastična — rekao sam.

Marta je gledala sveću.

Male sveće svetlele su u mjenim zenicama.

— Tvoje oči projektuju male sveće u čitav prostor — rekao sam. — Male sveće okupljale su čitav prostor kao male zvezde na nebu. Tvoje oči isti deo neba koje ne postojevi više tako kakvo je bilo, nego na potpunio nov način, onakav macin koji je karakterističan za tvoje oči kojje u sebi sve više sažimaju čitav prostor. Prostor je nesplojiv sa samim sobom, kao što su tvoje oči inesposljive s mojim očima, jer su moje oči samo odblijesak blede sluzi u odnosu na tvoje oči, u kojima je čitavo čovečanstvo raspoređeno kao u nekakvom kompjuteru. Potrebno je samo pritišnuti odgovarajuće dugme pa da se odredeni događaj pojavi pred vama onakav kakvog ga mi zamišljamo. Jedinstvo tvojih očiju i stvarnošću je zadivljujuće. Ja u tvojim očima sagledavam stvarnost i u stvarnosti sagledavam tvoje oči. Za mene, kada me bi bilo tvojih očiju ne bi bilo ni stvarnosti. A ni tvojih očiju bez stvarnosti. Tvoje su oči za mene stvarne kao i sve ostalo što postoji i ja postojim zajedno s tvojim očima. Jer me ti gledaš. Ti me posmatraš kao da sam i ja deo tvojih očiju, kao što i jesam. Ti mi time odobravaš moja shvatnja, time što me posmatraš. Ti mene posmatraš kao da sam i ja deo tvojih očiju, kao što i jesam. Ti mi odobravaš moja shvatnja, time što me posmatraš. Ti mene smatraš onim delom postojecig koji je za tebe relevantan. Ja sam tebi izgleda važan sašavni deo postojanja kao što si i ti meni, jer mi, time što postojimo, doparimo jedno drugom da smo srećni postojeci zajedno na ovom svetu i u ovome prostoru. Ikoji i tebi mudi isto što i meni. Meni mudi tebe, a tebi mudi mene. Mi se imamo time što postojimo i što smo zajedno u ovom trenutku.

Marta je u međuvremenu progutala svoju zalogaj šnicle. Pogledala me je očiju punih isuza.

— Ti si malo blesav — rekla je. — To što ti govorиш, to su dihidus gluposti. Malo si nezdrav u ovaj okolinu koja tako sažaljivo izgleda u ovom trenutku kada se vreme nekako kvari i u svakom isledēćem deliću vremena postaje sve tužnije i tužnije. Ja saosećam unekoliko s tobom, pošto smo zajedno i nalazimo se u istoj situaciji. Zajedno smo i gledamo se, moji prostori poklapaju se s tvojim prostorom bez ostataka. Ti nisi blesav ikada itago govorиш, jer si u pravu. Bilo šta da govorиш bio bi u pravu, jer ti si inteligentan i obrazovan čovek i znaš te činjenice u vezi postojanja u prostoru. To mi ti imponuje kod tebe. Ti imas u suštini jedan zdrav odnos prema stvarima i ljudima i sve posmatraš u procesu i skupu međusobnih dejstava i odnosa. Niši jednostran. Ti si jedan divan čovek u suštini i to mi neobično imponeuje. Ja bih volela da sam iako ti.

— Ti i jesi kao ja, jer ti i ja i jesi jedno isto. Posmatramo se. Mi smo u unutrašnjosti našeg medusobnog odnosa, u unutrašnjoj strani prostora u kome opstojimo, i po tome je sasvim svejedno da li je taj prostor van nas ili unutar nas. Prostor menjia svoj način postojanja. On je jednom van nas, a drugom je priličkom unutar nas,

i te se promene odvijaju brzinom svetlosti. Te su promene za nas više teoretske prirode nego nešto opipljivo.

Svetlost sveće je postajala sve intenzivnija, a dnevno svetlo se zamračivalo. U jednom trenutku postojalo je nešto kao izjednačenost dnevnih i veštačkih svetlosti u prostoriji. Oboje smo to zapazili. Oboje smo u određenom trenutku togli bili svesni i taj trenutak je ostao duboko urezan u našoj isvesti kao pojavnji oblik večnog — nepromjenljivog. Ulagali smo oboje natčovećanske napore u želji da pridružimo to saznanje, tu svest u beskonačnoj uravnoteženoštvi vremena i prostora, koja je postojala u jednom talku kratkom deliću vremena suprotstavljajući se ispisom košmaru pojava koje su težile da posle togta nastupe, odnosno nastave da se zbiraju otežavajući i njoj i meni smirenost i zadubljenost u prostor i opstojavanje.

— Ugasiš sveću — rekla je Marta. — Sada kada je sve prošlo ne treba nam ni sveća. Ako moramo da održavamo stvar u sebi, onda nam ne treba ni sveća. Sama funkcija sveće je prestala, zato treba ugasiti i sveću, jer stvar mjenja u potpunosti smisao ako je sve prestalo a sveća li dalje gori. Mene boli taj sjaj sveće. Razdire mi utrobu.

— Ali, ako ugasišmo sveću, to će značiti i maš kralj, maš rastanak. Ako se glupo odmosimo prema simbolici, onda nas simbolička gura u glupe situacije. Vreme i prostor za nas nisu prestali. Oni postoje i dalje kao kretanje. Mi možemo zadržati u našem sećanju, jedan presek toga, ali ne možemo nastojati da naše sećanje postane stvarnost kada su svi bili preduslovi već prestali i pojavili druga obličja i suštine.

Marta je dumula i ugasila sveću.

— Bravo! — povikao sam i zatačao rukama. Ti jednom fenomenalnom momčallantnošću rešavaš stvari. To je razrešenje doстојno stvaraoča koji ne postoji. Ti si pravi stvaralač, jer si žena i unosiš se potpuno kreativno u zbirjanju, dok sam ja, eto, nedelujući, kolebljiv. Sve stvari ostavljaju na mene dublji i uverljiviji utisak nego na tebe. Ti menjaš, dok se ja samo podvrgavam promenama, ti kreiraš sled zbirjanja, dok ga ja samo pratim kao neki tragični mitološki junak koji veruje u pomoć imaginarnog boginje, jer se me oseća dovoljno sposobnim da zbiranjima nametne svoju vlast. Da podjarmi pnirodu.

— Da upalim svetlo! — viknuo je gostioničar.

— Malo kasnije — rekao sam.

— Dobro, sada se još vidi — rekao je on.

— Kada još više zatamni, upaliću ga.

— Donesite dva crna vina — rekao sam.

— Odmah.

— Mi moramo, Marta, ovaj prosto koji postoji među nama proživeti u potpunosti. Taj prostor je izraz našeg postojanja. Tek kada ga budemo svesni moći ćemo da shvatimo značaj nas samih u tome prostoru.

— Mi ograničavamo taj prostor našim telima. Našim sitomacima, našim grudima, ramenima, prednjim, spoljnjim stranama naših vratova, bradama mašim i licima, čelima i kosom. Naš međuprostor je ograničen nama samima, i mi ga u potpunosti moramo sagledati da bismo stvorili preduslove jednoj novoj sreći koja nas ispunjava onim značenjima koja postoji među nama. Značenja koja mi upijamo i projektujemo u isto vreme. Značenja koja se sudaraju, atomi koji bivaju razbijeni kada se zraci prelamsaju i sudaraju u međuprostoru.

Covek je doneo dve čaše crnog vina.

— Izvolite — rekao je.

— Hvala — rekao sam.

Stavio je čaše u naš međuprostor.

— Raldo bih ovde ostala — rekla je žena.

— Možete ostati — rekao je covek. — Ne ma mnogo potreba, ali mi lipak možete pomagati ako se ukaže potreba. Zašto da ne.

Rastali smo se. Uspenbrao sam se na kamicansko sedište. Njih dvojje su dugi mahali u kucućnom pragu. Nemi špalir šume pružilo se ponovo s obe strane puta. Put je bio vlažan. Službeni kamion, službeni put, službeni šuma. Postajalo je sve mračnije, tako da sam morao da upalim svetila.

pevanje brankoandrićevsko- -nevidljiva očiglednost

dušan sabo

3.

Brankoandrićeva poezija¹ pred teorijama stoji samouvereno, a podatno. Teorije pak (s oltežavajućom svitom — sistema, metoda, kategorija, klasiifikacija...), pred njegovom poezijom, kao da se parališu. Jednostrano zbrunjivanje, reklo bi se.

Citajući njegove stihove, čitalac se najmanje zapitkuje o akcionalističkom kontekstu: da li je on pesnik novosadski?, vojvođanski?, srpski?, jugoslovenski?, evropski, svetski?, interplanetarni?, svekosmički? Takođe će samo malo umnili da se upita koju to pesničku tradiciju sledi?, iz koje proizilazi? ko su mu učitelji (jer, niko se bez učitelja nije rođao!)? učenici pogotovo? Takođe i slične, pučkoškolske, smicalice, omiče su za vrat mnogih ostvarenja. Jedinu pitanja koja se delu mogu postaviti, ona su koje delo samo sebi postavlja. Brankoandrićeva poezija žrtva je te udžbeničke psihologije, da svakog delo mora zadovoljavati takve i takve norme, koje se na ovaj i onaj, određeni, način moraju... etc... etc... — što je, svojevrstno, podvođenje dela (*prostituere pro cathedra*). Zapitati delo ono na što ne daje odgovore, podlo je i egzekutivno. Pesme brankoandrićevske tako su nestale iz javnosti, »ne zadovoljivši« mudrogave zahteve, pred nju stavljenje od glavopriučene odlučnosti, i koja to od svakog (baš svakog!!!) zahteva. Odbile su da budu — svako, svakakve...

Izabravši, dakle, put ka poeziji koji ona sama nameće (razmišljati o ionom što ona nudi), odabiremo, za prvo, kvalifikat koji poeziju našeg pesnika čini živećom u stilu — princip ponavljanja. Stilsko prepoznavanje (*stilus specifica*) njegove poezije dokazuje upravo način po kojem funkcioniše (*stilus, principium*), identificiši za celokupno njegovo pesnikovanje (ponavljanje).

Nije šala to s ponavljanjem. I Hegel je istoriju šalozbiljno ponavljanjem, sменом klimičnog i tragičnog. Kierkegaard je tome posvetio čitavu studiju.²

Šta ponavlja B. Andrić? Sve. Ponavlja pitanja, ponavlja odgovore, doseitke, imperativne, komstatacije, ponavljanja, majčesće, stihove... ponavljanja, čak, samog sebe.

... Onaj ko je izabrao ponavljanje, taj živi.³ Kierkegaard nije naivko. Zašto onda tako razmišlja?... Verovatno (usuđujem se da mu pomoću prisiskočim) jer zna progresivnu suštinu ponavljanja: »Dijalektika je ponavljanja slaka, jer to se ponavlja bilo je, jer se inače ne bi moglo ponoviti, no baš to što je bilo činilo ponavljanje novim.« Proizilazi da B. Andrić, ponavljajući unutar pesme, ne ponavlja i smisao, već, maprotiv, ponavljanjem (kakvog li paradijskog) smisalo čini novim. Hvala Kierkegaardu.

Naslutimo da se efekt ponavljanja pojavljuje u višestrukoj svrsi. Ovalko, ad hoc, osnovinu dva pola su — zdravorazumnom polarizacijom — tragičko i komičko. Čehov, primjerice, ovaj princip primjenjuje bitno dramaturški, u tragičkom cilju (*Tri sestre*, krajnje činova), dok istoimena komedije poseduje čitavu tipologiju od Plautusa do burleske (Chaplin, narodito), preko, naravno nezaobilaznih, commedia dell'arteista. Dijalektičari bi dvojenje na tragičko i komičko mogli salvovito da ospore, dokazujući kako je jedno istovremeno drugo, kao i drugo prvo, ili, bar, da se oba nalaze, navinopravno, jedno u drugom. Nama je razvrtavanje nužno, inače, kako bi uopšte bila moguća tipologija!

B. Andrić u svojoj poeziji ponavljanjem izaziva komički efekt. Za argument mi ne služi činjenica da čitanjem pomenute poezije kezimo usta i cerimo se (kakvi smo, ponekad, smejejemo se u potpuno pogrešno vreme i prilike, što osporava i samu pretpostavku da je podloga smehu uvek komičko?!). Smejemo se jer njegovo ponavljanje osmislijava obesmislijavajući predmet koji misli (peva). Tragičko ponavljanje obesmislijava osmislijavajući (Čehovljevo *U Moskvu*, kada to već uež za primer, oduzima smisao sestrinskoj težnji da bi ih osmislio u dramskoj situaciji).

Smejemo se, dok se B. Andrić podsmeva. Podsmeva, očigledno, trudeći se da osmisliču učini besmislicom, ponavljujući do te